

הוי הנאהבים בציון והנעימים בהר אפרים

אהוד בן עזר מראיין את אהוד בן עזר על "אין שאננים בציון"

אין שאננים בציון שיחות על מחיר הציונות עם עובד, 346 עמ'

אהוד בן עזר: סופר מופקפק כמוך, שכתב את הנאהבים והנעימים — רומאן שהביא להצעתה של ח"כ מרים תעסה-גלדור להפנות אותך, באופן רחוף לפסיכיאטר" כי לדעתה, "יש כמות מיקרה של כותב הגנוע בסטיות מיניות קשות ובפסיכופאטיה מתקדמת" — מוציא אחרי שנה ספר מכוון כאין שאננים בציון ובו שיחות לעומק עם שולמית אלוני, מרכזי מרטיין בוכר, רודי בן גוריון, שמואל הוגו ברגמן, א"ב יהושע, ישעיהו ליבוביץ, עקיבא ארנסט סימון, בועז עברון, א' עלי, ברוך קורצווייל, נתן רוטנשטיין, יונתן רטוש, פנחס שדה, גרשם שלום וישעיה תשבי. תגיד — זה נורמאלי?

אהוד בן עזר: ראשית, אין שאננים בציון נערך בשנים 1965-1970, עוד כטרם נידרדרתי למצבי הנוכחי, ושנית — אם תביט על שער הספר, שעיצב שימעון זנדהאוז, מה אתה רואה בו?

אהוד בן עזר: מיוזרים?

אהוד בן עזר: ובכן, אלה המיוזרים שנשארו מתמונת השער שעיצב דני קרמן ללילך הרמטק המיסכנה, גיבורת הנאהבים והנעימים; כמוי יריי העברתי אותם מן הסטודיו שלו לזה של זנדהאוז.

אהוד בן עזר: אתה מתלוצץ?

אהוד בן עזר: לא. אני נשבע לך — שני הספרים עוסקים באותו הנושא ממש: מחיר הציונות. ומי שאינו רוצה להבין זאת בדרך השכל וההגיון, יקבל זאת דרך התחת, אם להתבטא בשפה עדינה.

אהוד בן עזר: עכשיו ברצינות —

אהוד בן עזר: טוב, תחילתו של הספר בסדרת שיחות בשם "מחיר הציונות", שערכתי לפני כעשרים שנה בירחון מאזניים. השאלות שהכנת הלוו מתנסחות בעיקבות מאמרו של ג'ורג' סטיינר "מעין ניצול" שהתפרסם באמות באותה תקופה, ובו הציב אתגר בפנינו, הישראלים. בכך שכתב שהיהודי כאאוטסיידר, כאינטלקטואל, כאדם רגיש לצרכי, כסייסמוגרף לעולם המערבי, וביחוד אחרי השואה — נשאר רק במערב, ואילו אצלנו, בישראל, חלה מעין התנהגות מסויימת של העם היהודי, אנחנו עוסקים בדברים אחרים והגניס היהודי הולך כאן לאיבוד.

אהוד בן עזר: ומהן עיקר התשובות שקיבלת?

אהוד בן עזר: נתחיל בעמדה הכנענית של רטוש, האומר שאנחנו כלל איננו מודדים את עצמנו לפי הישגי היהודים בגולה כיום או בהיסטוריה היהודית. כאן קם עם עברי חדש שתורבתו עברית, וזוהי התחלה חדשה. כלל לא מעניין את רטוש מה שסטיינר אומר על אודותינו. סטיינר רוצה, שיהגר ארצה ויהיה עברי. סטיינר, כאדם שחי בגלות ובתרבות אחרות — אינו מעניין את רטוש יותר מכל אדם אחר בעולם. יהודי או לא.

מולו עומדת השיחה עם ליבוביץ, האומר שמדינת ישראל אינה מעניינת אותו אלא אם היא מדינה יהודית. מדינה כמו ניקראגואה שתקום כאן במיוחד התיכון, שאין לה עם מגידר — לא מעניינת אותו. לשם כך לא כדאי להילחם ולהיהרג. המדינה היא רק מיסגרת שכתובה צריכה להתנהל מילחמת התרבות על מהותה של היהדות, שלדעתו גם היסוד הלאומי שבה מוגדר רק על ידי הרת.

ובאצטע עומדת השקפתו של גרשם שלום, הגורסת שתולדות היהדות והעם היהודי הם, דיאלקטיקה של רציפות ומרה. גרשם שלום אומר שהציונות היא היהדות של תקופתנו. מעבר

להברלה בין קודש לחול, בין דתיים לחילוניים; לכל תקופה יש היהדות שלה, יש התנועה המרכזית בתולדותיה, בתולדות העם היהודי; ומאז תקופת ההשכלה, מתרחשת התפתחות זו לאירודוקא במיסגרת הדתית אלא העם כולו הוא הבימה, ומה שנעשה כאן, בישראל — הוא המעשה המרכזי של העם היהודי בדורנו.

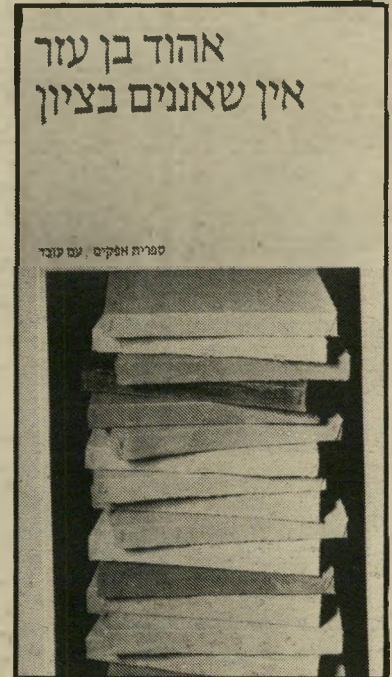
אהוד בן עזר: כשיחה עם גרשם שלום יש קטע שבו אתה שואל אותו — מדוע אנחנו מרגישים כפרובינציאלי?

אהוד בן עזר: כן, והוא עונה לי — מה פיתאום פרובינציאלי? ירושלים אינה פרובינציאלי. היא לא שונה מניו יורק, אבל גרשם שלום, שנולד בברלין, והיה אחד מגאוני עולם, וחי בעולם, לו קל היה לומר, כשהיה חי בירושלים, שירושלים אינה פרובינציאלי ושהיא אינה שונה מניו יורק, למשל. אני העליתי את הבעיה של הדרוה היהודים הגדלים בארץ, המנותקים מן המגע הפורה, הרחובי, עם תרבויות המערב (הלא גם היסטוריה כללית חדלה ללמוד בכתיהספר בארץ, איזה טימסוס ושעוריה) — ואת החשש של הבינוניות והכל ההתבטמות בתרבות העברית בארץ, כמוכנה הרוב ביותר.

אהוד בן עזר: וזה, בעיניך, מחיר הציונות?

אהוד בן עזר: גרשם שלום, למשל, אומר שהשאלה אינה מחיר הציונות אלא מה מחיר הגלות ומחיר המשיחיות. הוא אומר שבציונות אנו משלמים אומנם מחיר גדול, מחיר היותנו בתוך ההיסטוריה, גם מחיר מילהמותינו. אבל מחיר הגלות היה איום ונורא פי כמה, ומחיר המשיחיות — לדוגמה, המשיחיות של שבתאי צבי — היה ועלול לחזור להיות גם כן נורא פי כמה.

אני רוצה לצטט מתוך השיחה עימו, שנערכה בקיץ 1970, שבועות אחרים לפני הסכם הפסקת

ספריית הפקיס, יעקב עובד

האש עם מצרים, על גדות התעלה, ששם קץ למילחמת ההתשה. אם אתה אומר שהחינוך הציוני בארץ כאילו הבטיח לזרוע הצעיר, לדורך, נורמאליזאציה" ופיתרון לשאלת היהודים, כמין גזעין עלי אדמות, או לדעת החינוך הזה אינו נכון, אני אומנם ציוני אך אינני נאיבי ואינני חושב כך. הציונות שלי נעוצה בעובדה הבסיסית — ללא ציונות אין לעם ישראל קיום. אך מעודי לא חשבתי שהקיום לא יהיה פרובלמאטי. בתקופה שלנו אין פיתרון לשאלת היהודים. הציונות היא ניסיון אציל להתמודד עם בעיית היהודים. היא מאשר להתמודד עם בעיה במישור ההיסטורי — אייפאשר בעולם. הציונים לא פחדו לקחת על עצמם אחריות היסטורית, וזאת היתה גדולתם. ואין דבר בהיסטוריה אשר אינך צריך לשלם את מחירו."

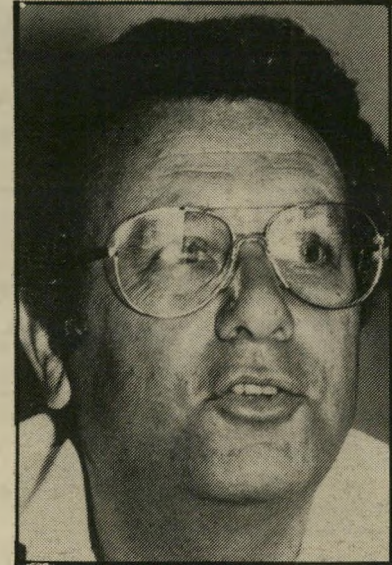
אהוד בן עזר: מי מבין המרואיינים שלך הותיר כך רושם עמוק ביותר?

אהוד בן עזר: אולי הערב שביליתי, לפני כעשרים שנה, במחיצת רודי בן גוריון בחדרו

שבמלון המלך דויד בירושלים; זה היה בקיץ 1966. הוא הסכים לקבלני לשיחה, רומני, רק בזכות היותי נין ונכד למייסדי תפחיתיקווה בי 1878. את דף ראשיהפרקים לשאלות שלחתי לו, כלשאר המרואיינים, לפני השיחה, ואולם מייד בתחילת הפגישה הבהיר לי כי לא אראין אותו אלא הוא רוצה לשוחח איתי, ואת התשובות לשאלותי אקבל בעוד ימים אחרים, מנוסחות ככתב. וכך אומנם היה.

ישבנו ושוחחנו כשלוש-ארבע שעות, עד אחר חצות. אחד הנושאים שהעסיקו אותו ביותר היה — מה השפיע על ר' יהושע שטמפפר, שהיה בן דודו של סבי, ר' יהודה ראב, לעלות מהונגריה לארץ ישראל בשנת 1869, כדי לייסד בה מושבה? או לא הבנתי את כל עומקה של השאלה וענינו, מתוך ידע מישפחתי ומקריאתי מילדות בהיסטוריה של תפחיתיקווה, כי יהושע שטמפפר בן השמונה-עשרה היה מושפע משאיפת ההונגרים לעצמאות לאומית, ומעיקבות המרד באבו בנימין, ואביו של סבי, אליעזר, שעסק כבר בשנת 1867 בהקמת חברה ליישוב ארץ ישראל, וב-1875 אכן עלה עם בנימישפחתו ארצה.

טרם הבנתי אז עד כמה מרכזית היתה לכך גוריון הרגשת ההתחלה הזו, כפי שאמר לי, למיטב זיכרוני, "זוהי ראשית הגאולה הלאומית, עלייתו של יהושע שטמפפר ברגל לארץ"

אהוד בן עזר

ישראל, — חשוב היה לו לראות בה את היסוד הלאומי, אולי אפילו המשיחי, אך בשום אופן לא יסוד דתי, בנוסח "הישוב הישן".

כשהתקרבה שעת חצות, הופיעה פולה ברלת הפנימית של מערכת החורים ובידה כוס חלב לבן-גוריון, ובהתעלמה ממני פנתה אליו ורטנה: "הוא לא יכול כבר ללכת?"

"מה את רוצה ממנו?" ענה לה בן גוריון, "הוא בן של בן של בן של ראב מפתחיתיקווה."

"אז אם הוא בן של בן של בן מפתחיתיקווה, אז מותר לו לבלבל לך את המוח?"

"מר בן גוריון, אמרתי בתמימות ובאיי נעימות, אני יכול לקום וללכת."

"שב, הורה לי בידו, והוסיף מעין תנועת ביטול קצרצרה, "אל תשים לב למה שהיא אומרת..."

פולה יצאה, בן גוריון שתה את החלב, ואני נשארתי מקפיד לשאלו מרי פעם אם אין השעה מאוחרת מדי עבורו, ונשאר עוד קצת, לפי בקשתו. היה ברשותו טרנויסטור קטן, והוא הקפיד להקשיב לחרשות, כמין הבעה מתחטאת. ראשו היה גדול, עגלגל; לעומת גופו הגוף נפניו כראש תינוק, מוקף מעט שערות לכנבנות, ופניו היו סמוקים. תוך כדי דיבורו, כשהעלה זיכרונות מתקופת תפחיתיקווה, בה עבד כפועל כימי העליה השניה, הזכיר אנשים ומאורעות שאירעו כשלושים שנה לפני הולדתו, ואני הייתי עונה לו, מתוך ידע שבקריאה ומסיפורי המישפחה, כאילו חייתי אף אני אז, והיתה לי הרגשה שאינו חש כלל בהבדל וכי לגביו סבי ואני, מהות אחת.

מתוך אותה גישה פאמיליארי, בן גוריון היה שרוע אלכסוני, כמעט שכיביה, בכורסה שניצנה אלכסונית לכורסה בה ישבת, בסמוך, וכנראה היה אחרי ארוחה רשנה וכבר עברו מאז כשעתיים — נדהמתי לראות אותו מתרומם-מעט במערכת על מסעדי הכורסה ותוקע, בנוכחותי, כמה נפחות אדירות, מייסר המדינה! — אני לא האמנתי למישמע אוניי — וכל אותה עת המשיך כשיחתו עימי מכלי שישתנה תו בפניו.

כאילו היינו שני פועלים צעירים בפרדס במושבה, באותה תקופה רחוקה, יושבים בצהרי יום, לאחר הסעודה, וללא גינונים יתרים, נופחים להנאתנו.

את הנפחות הללו לא כללתי, כמוכן, באין שאננים בציון, אבל הרוח, כמו שאומרים, נשארה. אני התרשמתי מאוד, באותה פגישה, מעקשנותו, מהדצדציותו, מהיעדר ספקנותו, מחוסר רצונו להבין ולבחון עמדות רעיוניות שונות משלו, גם לא להכיר בהן. הוא חזר שוב ושוב על אותן אמיתות שלו, אותם סיפורי חייו, שסיפרם גם לאחרים וכתבם גם בספריו — ואז הבנתי שבכוח עקשנות זו, שניחנה גם באינטואיציה מדינית נכונה — הצליח בדרך הפוליטית ובמנהיגותו הלאומית בתקופת מכריעות, וזאת לעיתים כאדם הוולך הישר קרימה על גשר גבוה וצר מאוד, בעיניים עצומות — שאם יפקח אותן לראות את המעמקים שתחתיו — יתחרר ויפול, אך הוא אינו סרורני, כי חוש פנימי שכליבו מראה לו שהוא בדרך הנכונה וכי עליו רק להמשיך ללכת, ללא היסוס, והבנתי שעמדה זו של סגירות ואולי אף אטימות לספיקות, היא שהיתה גם סוד כוחו והצלחתו בהנהגה ובשליטון, בימי הגדולים.

מונח

שתרעד להם היר

"אבל ממך עמוס עוז ומכס רבתי הסופרים רק בקשה אחת לי — לפחות שתרעד לכם היר," כותב בדבר ח"כ אברהם כץ, עוז, המפנה את דברו לארבעת הסופרים שיצאו בשעתו בהכרזה פומבית רבת-הודה בזכות ממשלת האחדות הלאומית.

"האם לא היכרתם את יצחק שמיר אוז? מקשה כץ, עוז, "וכי לא ידעתם מי הוא הליכוד? האם חשבתם שתורת לח"י ודרכו במחלת עברו מן העולם? האם סברתם שתוצאת תיקו בבחירות גורמת לאנשים לשנות את תפיסות עולמם? את אישיותם? את המיבנה המוסרי שלהם? האם רציתם להכניס את הליכוד לסמינר רעיוני של ערכי תנועת העבודה... האם מישוה כאמת חשב ששרון ולוי ומילוא ואולמרט יתנהגו אחרת מכפי שהתנהגו בעבר, על-פי כללי מוסר וטוהר-היגשק חדשים? מדוע חשבתם כך?"

אכן, שאלות טובות. הכותב מפנה את דבריו לעמוס עוז ושלושת חבריו (ס' יזהר, חיים גורי וא"ב יהושע — יוזם הפעולה המשותפת) אשר הטילו, לדבריו, על שימעון פרס לעמוד כראש ממשלת האחדות-הלאומית וכיום מסתייגים מהתנהגותו בפרהסיא.

כמה חבל שהח"כ כץ, עוז, שכנות דבריו אינה מוטלת בספק והוא אף היה ממתנגדי של ממשלת-האחדות-הלאומית בעת המ"מ על הק מתה, שכלל את העובדה כי מול אותם ארבי עה סופרים, שכדבריו העניקו לממשלת פרס שמיר, "לגיטימציה", ניצבה קבוצה גדולה לפחות פיישניים של סופרים, משוררים ומבקרי סיפורות, שהביעו התנגדות נחרצת וציובורית למהלכי עמיתיהם.

היום, כשידיהם של ארבעה סופרים בישראל נדרשת, בצדק גמור, לדעת — לרעוד נוכח המתרחש, מן הדין לזכור ולא לתת להשכיח כי אנשים כאורי ברנשטיין, דן מירון, יהודית הנדל, מאיר ויזלטיר, מנחם פרי, ירום קניוק, יאיר הורביץ וכותב דברים אלה, וכן עוד שורה ארוכה של סופרים שהביעו את תמיכתם לאחר מעשה — יצאה חוצץ כנגד אותה אחדות-לא אחרות, כמו גם נגד אותה, "לגיטימציה"; וזאת, לא משום שהיו "פיינפש" יותר מחבריהם, אלא, אולי, משום שידם שלהם רועה כבר אז.

נתן זך ■

טונג'ל הגיע

טונג'ל (השחקן התורכי טונג'ל קורטיז), גיבור העדר ומי שזכה בדוב הכסף הברליני על מישחקו בסרט הישראלי חינוך הגדל) חזר והוויסקי בקפה פראק — שהמפלט שלו ירד בחודשים האחרונים בצורה מדאיגה — שוב וזרם כמו מים או כמו ארק.

— טונג'ל, מה שלומך? האמת, חסר לי הולצמן. כתבתי עליו סקרפיט נהדר. מה אני עושה עכשיו? — ככה זה.

פאולה, אלמנתו של הולצמן, מסתרת בפניה, "טונג'ל כבר יודע?" היא שואלת אותי, היא האלמנה, מסתרת, חוששת מפרץ של רגש.